

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Biotechnologia w erze inżynierii tkankowej

praca zbiorowa pod redakcją
Andrzeja Mackiewicza

Poznań 2022

Monografia recenzowana

Skład i łamanie
Beata Łakomiak

Korekta wydawnicza
Barbara Błażejczak

Projekt okładki
Bartłomiej Wąsiel

ISBN 978-83-7597-433-1

Copyright © Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2022

ul. Bukowska 70, 60-812 Poznań
www.wydawnictwo.ump.edu.pl

Ark. wyd. 16,5. Ark. druk. 21,9.
Format B5. Zam. nr 172/22.
Przekazano do druku w grudniu 2022.

Szanowni Państwo,

dynamiczny rozwój biotechnologii, szczególnie biotechnologii medycznej, bardzo istotnie przyczynił się do rozwoju szeroko pojętej medycyny. Ostatnio w walce z pandemią koronawirusa (COVID-19) szczepionki uratowały miliony istnień ludzkich. Przełomy biotechnologiczne dotyczą nowoczesnych terapii wielu chorób, w tym immunoterapii nowotworów. Bardzo istotny postęp odnotowano również w zakresie tzw. inżynierii komórkowej lub szerzej – tkankowej.

W związku z powyższym już po raz siódmy oddajemy w Państwa ręce monografię, tym razem zatytułowaną „Biotechnologia w erze inżynierii tkankowej”. Tak jak w poprzednich latach jest to dzieło zbiorowe, spójne tematycznie, które obejmuje prace licencjackie opracowane przez studentów kierunku: biotechnologia medyczna, absolwentów Wydziału Medycznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w roku 2022. Podobnie do lat poprzednich prezentowany tom ma sumować zdobytą wiedzę i tym samym „aktualizować” dostępne podręczniki.

Niniejsza monografia zawiera trzynaście prac licencjackich, stanowiących jej rozdziały. Dziewięć rozdziałów dotyczy głównie ludzkich, ale i zwierzęcych komórek macierzystych, w tym ich charakterystyki, właściwości i potencjalnego wykorzystania w medycynie, np. regeneracji tkanek. Cztery prace są poświęcone czynnikom genetycznym związanym z transformacją komórek nowotworowych. Ponadto autorzy przedstawiają charakterystykę materiałów oraz opisują metody inżynierii genetycznej użyte do modyfikacji komórek lub naturalnych mechanizmów je modyfikujących. Wszystkie prace zawierają aktualne źródła cytowań.

Korzystając z okazji, pragnę wyrazić wdzięczność promotorom i recenzentom, którzy sprawowali nadzór nad realizacją prac licencjackich i udzielali pomocy ich autorom. Dzięki Państwu możliwe było przygotowanie niniejszej monografii. Słowa podziękowań kieruję też do prof. Anny Latos-Bieleńskiej i prof. Anny Jankowskiej za merytoryczną opiekę i cenne uwagi podczas opracowywania tej publikacji. Za zaangażowanie w przygotowanie niniejszego tomu dziękuję również Zespołowi Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

Andrzej Mackiewicz

Poznań, 2022 r.

Spis treści

Marta Białobrzeska

Progenitorowe komórki śródbłonna – potencjał angiogeny i perspektywy zastosowania w inżynierii tkankowej	13
1. Wstęp	16
2. Progenitorowe komórki śródbłonna (EPC)	16
2.1. Charakterystyka EPC	16
2.2. Heterogenność populacji EPC	18
2.3. Proces angiogenezy – rola EPC	19
2.4. Czynniki wpływające na biologię EPC	20
3. Kliniczne zastosowanie EPC	21
3.1. Subpopulacje EPC a potencjał regeneracyjny	22
3.2. Otrzymywanie EPC w inżynierii tkankowej	23
3.3. Terapie z wykorzystaniem EPC w praktyce	24
3.4. Próby kliniczne z zastosowaniem EPC	26
3.4.1. Terapia komórkowa	26
3.4.2. Terapia z wykorzystaniem biomateriałów	27
3.5. Terapeutyczne EPC – problemy i wyzwania	28
4. Podsumowanie i wnioski	29
5. Piśmiennictwo	30

Szymon Bzdion

Czynniki genetyczne w rozwoju raka szyjki macicy – warianty polimorficznych genów miRNA	33
1. Wstęp	35
1.1. HPV	35
1.2. Diagnostyka i profilaktyka	36
1.3. Szczepionka	36
1.4. Leczenie raka szyjki macicy	37
2. RNA. MikroRNA	37
3. Nieprawidłowe ilości miRNA w raku szyjki macicy	40
3.1. HPV i miRNA	41
3.2. MikroRNA w diagnostyce	42
3.2.1. MikroRNA krążące we krwi	42
3.2.2. Egzosomalne miRNA	42
3.2.3. Tkankowe miRNA	43
4. Metody analizy miRNA	43
4.1. Mikromacierze	43
4.2. Sekwencjonowanie miRNA	43
4.3. <i>Real-time PCR</i>	44
5. MikroRNA w leczeniu	44
6. MikroRNA w oporności na chemioterapię	45
7. Podsumowanie	45
8. Piśmiennictwo	46

Natalia Krajewska

Nowoczesne metody modyfikacji genomu	51
1. Wstęp	55
2. Charakterystyka nowoczesnych metod modyfikacji genomu	56
2.1. Nukleazy z motywem palca cynkowego	57
2.2. Nukleazy efektorowe o charakterze aktywatorów transkrypcji	59
2.3. System CRISPR/Cas	60
3. Zastosowanie modyfikacji genomu w inżynierii tkankowej	62
3.1. Nukleazy z motywem palca cynkowego	63
3.2. Nukleazy efektorowe o charakterze aktywatorów transkrypcji	64
3.3. System CRISPR/Cas	65
4. Aspekty etyczne i prawne wykorzystania nowoczesnych metod modyfikacji genomu	67
5. Podsumowanie i wnioski	70
6. Piśmiennictwo	71

Dagmara Krzysztańska

Wykorzystanie syntetycznych rybosomów w medycynie	77
1. Wstęp	79
1.1. Budowa rybosomów	79
1.2. Funkcjonowanie rybosomów	80
1.3. Modyfikacje rybosomów technikami inżynierii genetycznej	81
2. Cel pracy	83
3. Materiały i metody	83
4. Wyniki	83
4.1. System iSAT	84
4.2. RISE	88
4.3. Ribo-T	93
5. Omówienie wyników	98
6. Wnioski	101
7. Piśmiennictwo	101

Weronika Lato

Wzrost, rozwój i przerzuty nowotworu w odniesieniu do neoangiogenezy	105
1. Wstęp	107
2. Etapy tumorigenezy a neoangiogeneza	108
2.1. Rola przełącznika angiogennego	108
2.2. Progresja nowotworu	108
2.3. Proces przerzutowania	109
3. Rola mikrośrodowiska guza w neoangiogenezie	109
3.1. Hipoksja	109
3.2. Komórki nienowotworowe w mikrośrodowisku guza	110
3.2.1. Fibroblasty związane z nowotworem (ang. <i>cancer-associated fibroblasts</i> – CAFs)	111
3.2.2. Komórki układu odpornościowego	111
3.2.3. Komponenty związane z naczyniami krwionośnymi: płytki krwi i perycyty	111

3.3. Czynniki proangiogenne	112
4. Mechanizmy unaczyniania guza	113
4.1. Pączkowanie (ang. <i>sprouting angiogenesis</i>)	113
4.2. Waskulogeneza	113
4.3. Podział istniejących naczyń przez wgłobienie (ang. <i>intussusceptive microvascular growth</i> – IMG)	113
4.4. Mimikra naczyniowa	113
4.5. Kooptowanie naczyń (ang. <i>vessel co-option</i>)	114
5. Etapy neoangiogenezy na drodze pączkowania	114
5.1. Zwiększenie przepuszczalności naczyń krwionośnych i degradacja białek błony podstawnej	114
5.2. Migracja i proliferacja komórek śródbłonna	115
5.3. Formowanie i dojrzewanie naczyń	115
6. Angiogeneza jako czynnik prognostyczny i potencjalny cel terapii nowotworowej	115
7. Podsumowanie	116
8. Piśmiennictwo	117

Martyna Ławniczak

Komórki macierzyste tkanki tłuszczowej w służbie inżynierii tkankowej	119
1. Wstęp	121
2. Charakterystyka somatycznych komórek macierzystych tkanki tłuszczowej	121
2.1. Pochodzenie i biologiczne właściwości	122
2.2. Różnicowanie	123
2.3. Właściwości sekrecyjne	124
3. Zastosowanie komórek macierzystych tkanki tłuszczowej w inżynierii tkankowej	125
3.1. Regeneracja tkanki mięśniowej	126
3.2. Regeneracja tkanki kostnej	128
3.3. Regeneracja tkanki chrzęstnej	130
3.4. Regeneracja skóry i leczenie ran	132
4. Ograniczenia w zakresie wykorzystania komórek macierzystych tkanki tłuszczowej	133
4.1. Bezpieczeństwo pacjentów	133
4.2. Problemy związane z właściwościami ASCs	133
4.3. Ryzyko kancerogenezy	134
5. Podsumowanie	134
6. Piśmiennictwo	135

Emilia Malinowska

Komórki macierzyste izolowane z pępowiny (HUVECs, Wharton Jelly) – właściwości biochemiczne i strukturalne	139
1. Wstęp	141
1.1. Charakterystyka ludzkich komórek śródbłonna żyły pępowinowej (HUVECs)	141

1.2. Charakterystyka mezenchymalnych komórek galarety Whartona (WJ-MSCs)	142
2. Markery HUVECs	144
3. Markery WJ-MSCs	145
4. Zastosowanie HUVECs i WJ-MSCs w medycynie regeneracyjnej	147
4.1. HUVECs	147
4.2. Komórki mezenchymalne z galarety Whartona	149
5. Podsumowanie	152
6. Piśmiennictwo	153

Jakub Martyński

Wykorzystanie biomateriałów w regeneracji skóry. Problemy

i wyzwania	157
1. Wstęp	159
1.1. Funkcje i budowa skóry	159
1.2. Uszkodzenia skóry	159
1.3. Gojenie się ran	160
1.4. Biomateriały	160
2. Rodzaje biomateriałów	161
2.1. Polimery	161
2.2. Hydrożele	162
2.3. Sztuczna skóra	164
3. Podsumowanie	165
4. Piśmiennictwo	165

Aleksandra Maryniaczyk

Inżynieria tkankowa z wykorzystaniem komórek macierzystych w procesie regeneracji chrząstki stawowej

.....	169
1. Wstęp	171
2. Charakterystyka chrząstki stawowej	171
2.1. Budowa i funkcja	171
2.2. Uszkodzenie, regeneracja i stosowane metody leczenia	172
3. Komórki macierzyste w inżynierii tkankowej chrząstki stawowej	175
3.1. Mezenchymalne komórki macierzyste	175
3.2. Czynniki chondrogenne mezenchymalnych komórek macierzystych ...	176
4. Rusztowania w inżynierii tkankowej chrząstki stawowej z wykorzystaniem komórek macierzystych	177
4.1. Rusztowania z polimerów naturalnych	178
4.2. Rusztowania z polimerów syntetycznych	181
4.3. Rusztowania z polimerów naturalnych oraz syntetycznych	184
5. Podsumowanie	186
6. Piśmiennictwo	186

Marek Michalak

Czynniki genetyczne w rozwoju nowotworów ośrodkowego układu nerwowego – warianty polimorficzne genów dla miRNA	189
1. Wstęp	191
2. Wariant genetyczny. Wariant pojedynczego nukleotydu (SNV)	193
3. RNA. MikroRNA	194
4. Wpływ polimorfizmu na rozwój nowotworów OUN	197
4.1. Warianty genetyczne mikroRNA	197
4.1.1. MikroRNA-196a2 (rs11614913 C>G/C>T)	197
4.1.2. MikroRNA-146a (rs2910164 C>G)	198
4.2. Polimorfizmy genów	200
4.2.1. <i>TYMS</i> (rs1059394 C>T)	200
4.2.2. <i>GOLGA7</i> (rs11337 T>G)	200
4.2.3. Długie niekodujące RNA (lncRNA) <i>H19</i>	201
5. Podsumowanie	202
6. Piśmiennictwo	203

Radosław Szczepański

Czynniki genetyczne w rozwoju raka jasnokomórkowego nerki – warianty polimorficzne genów dla miRNA	207
1. Wstęp	209
2. Rak jasnokomórkowy nerki	209
2.1. Patogeneza, charakterystyka kliniczna, epidemiologia	209
2.2. Metody leczenia i przeżywalność w raku jasnokomórkowym nerki	211
3. Interferencja RNA i jej rola w nowotworzeniu	212
3.1. Historia odkryć RNAi	212
3.2. Biogeneza miRNA	213
3.3. Mechanizm efektorowy wyciszania potranskrypcyjnego genów za pomocą miRNA	215
3.4. Znaczenie mutacji i zmian ekspresji genów miRNA oraz genów enzymów odpowiedzialnych za biogenezę i wyciszanie translacji białek za pomocą miRNA w rozwoju nowotworów	216
4. Polimorfizmy i zmiany ekspresji miRNA oraz enzymów powiązanych z biogenezą i mechanizmem miRNA jako czynniki genetyczne w rozwoju raków jasnokomórkowych nerki	222
4.1. Ścieżka VHL-HIF	222
4.2. Rozregulowanie maszynerii komórkowej biorącej udział w biogenezie i mechanizmie miRNA w raku jasnokomórkowym nerki	223
4.3. Zmiany ekspresji miRNA i ich wpływ na rozwój raka jasnokomórkowego nerki	224
4.4. Polimorfizmy związane ze szlakami wyciszania potranskrypcyjnego mRNA przez miRNA i ich wpływ na ryzyko zachorowania na raki nerkowokomórkowe	227
5. Podsumowanie	229
6. Piśmiennictwo	230

Magdalena Wierzbicka

Nowotworowe komórki macierzyste – przegląd badań naukowych na temat budowy komórkowej i właściwości molekularnych ...	235
1. Wstęp	237
2. Faworyzowanie fosforylacji oksydacyjnej i zwiększona aktywność glikolityczna u nowotworowych komórek macierzystych	238
3. Szlak sygnałowy Wnt a nowotworowe komórki macierzyste	239
4. Związek ścieżki sygnałowej Hippo z nowotworowymi komórkami macierzystymi	240
5. Przejście epitelialno-mezenchymalne oraz mezenchymalno-epitelialne w nowotworowych komórkach macierzystych	241
6. Rola czynników Yamanaki w nowotworowych komórkach macierzystych	242
7. Markery nowotworowych komórek macierzystych	242
7.1. Markery komórek macierzystych raka piersi	242
7.2. Markery powiązane z macierzystością komórek raka płuc	243
7.3. Biomarkery związane z obecnością macierzystych komórek raka jelita grubego	243
8. Podsumowanie	243
9. Piśmiennictwo	245

Wiktoria Zgórecka

Potencjał macierzysty komórek warstwy ziarnistej pęcherzyka jajnikowego na podstawie badań na modelach ludzkich i zwierzęcych	247
1. Wstęp	249
1.1. Rozwój pęcherzykowy w jajniku – folikulogeneza (ang. <i>ovarian follicular development, folliculogenesis</i>)	249
1.2. Charakterystyka poszczególnych warstw komórek ziarnistych w pęcherzyku jajnikowym	252
1.3. Odnowa pęcherzykowa w jajnikach	252
2. Hodowla pęcherzyków i komórek ziarnistych <i>in vitro</i>	253
3. Wskaźniki potencjału macierzystego w komórkach zawartych w płynie pęcherzykowym	254
3.1. Markery komórek macierzystych wyrażane przez GCs	255
3.2. Aktywność telomerazy i ekspresja TERT w GCs	256
4. Transdyferencjacja komórek ziarnistych w kierunku innych linii komórkowych. Potencjał transdyferencyjny komórek ziarnistych	257
5. Podsumowanie	259
6. Piśmiennictwo	260